ਤੋਪਾਂ ਗਰਜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਅਤੇ
ਕੂਕੇ ਅਗ੍ਹਾ ਵਧਦੇ ਗਏ

(ਇਤਿਹਾਸਕ)

ਕਿੱਥੇ ਕੀ?

ਧੰਨਵਾਦ

ਕੋਟਾਨ ਕੋਟਾਨ ਧੰਨਵਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਰਚਨਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵੀ ਦਾ ਕਿਰਤੱਗ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਆਪਣੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪੂਜ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੰਨਵਾਦ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਖਸ਼ੀ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਿਲੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਵੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਖ਼ਰਚ ਤੇ ਛਪਵਾਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦ!

–ਲੇਖਕ

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਤੋਪਾਂ ਗਰਜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੂਕੇ ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧਦੇ ਗਏ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 1 ਵੈਸਾਖ 1914 (13 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1857 ਈ.) ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਲਿਆਉਣ ਖ਼ਾਤਰ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਝੰਡਾ ਗੱਡ, ਸਮੂਹ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਿਆਂ, ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ, ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ, ਨਰੋਏ ਸਾਊਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੀਵਨ ਬਤਾਉਂਦਿਆਂ, ਹਸਦਿਆਂ, ਖੇਡਦਿਆਂ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਨਮਿੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਰੇਲ, ਡਾਕ ਤਾਰ ਤੇ ਮਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੌਰੇ ਅਰੰਭੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਉਪਰੰਤ ਨੇਪਾਲ, ਕਾਬਲ ਤੇ ਰੂਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਖ਼ਾਤਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਸਟਰ ਟੇਲਰ ਦੀ 1866 ਈ. ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੜਥੂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, 'ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੂਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣਗੇ।' –It is my thorough belief that these lads (Kukas) means war sooner or later. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1868 ਵਿਚ ਇਕ ਰੇਲਵੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਮਿਸਟਰ ਡੌਵਰ ਵੱਲੋਂ ਲਾਰਡ ਲਾਰਸ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਭਯੰਕਰ ਲਾਵਾ ਉਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੱਜਣ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਦੋ ਲੱਖ ਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਹਨ.... ਇਹ ਗੜਬੜ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ ਹੈ.... ਆਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਚਲ ਦੇਈਏ –A most dreadful thing is now going on in the country. This man (Satguru Ram Singh) now in Malwa, has gathered two lacs of persons to rebel against us. An inesrection is expected

to take place some time, in early part of the next year... Let us rule with a rod ofiron knowing they are heathens & a godless people.

ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਗਊਬਧ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸੀ ਤੇ ਗਊ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਇਸ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਬੀਜ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੀਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਣਖੀ ਸੂਰਿਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਲੈਣ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੈਰਤ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਖ਼ਾਤਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜ ਗਊ ਮਾਸ ਵੇਚਣ ਦੀ ਖੁਲ ਦੇ ਕੇ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੇ ਬੁਚੜ ਖਾਨੇ ਨੇ ਅਣਖੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਲੈ ਆਂਦੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾੜ 1928, 14-15 ਜੂਨ, 1871 ਈ. ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੂਕਿਆਂ ਨੇ ਗਊਆਂ ਛੁਡਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਬੁਚੜ ਖਾਨੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈ ਬੁਚੜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਬਹਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਉਹ ਗਿੱਦੜ ਕੁੱਟ ਚਾੜੀ ਕਿ ਚੰਗੇਜ ਖ਼ਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਵੀ ਕੰਬ ਉਠੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ, ਕਿ ਉਹ ਬੇਗੁਨਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੰਨ ਗਏ। ਉਹ ਸੈਸ਼ਨ ਸਪੁਰਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਕੂਕੇ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਭਾਈ! ਬੀਜੋ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਵੱਢਣ ਹੋਰ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜਾਓ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਓ ਤੇ ਆਪ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੋ।' ਇਹਨਾਂ ਧਰਮ ਬੀਰਾਂ ਉਸੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਆਪ ਅੱਸੂ 1918 (15 ਸਤੰਬਰ, 1871) ਨੂੰ ਰਾਮ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬੋਹੜਾਂ ਨਾਲ ਹਸੂੰ ਹਸੂੰ ਕਰਦੇ ਗਲੀਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੱਸੇ ਪਾ ਅੰਤਮ ਝੂਟਾ ਲੈ ਗਏ। ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾਨੇ ਕੋਠੇ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਲਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਾਈ ਗੱਡੇ ਤੇ ਲਕੜਾਂ ਲਿਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ:-

ਆਓ ਲੋਕੋ ਰਲ ਵੇਖਣ ਚਲੀਏ ਆਸ਼ਿਕ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਦੇ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਕਰਨ ਮਜਾਕਾਂ ਮੌਤੋਂ ਮੂਲ ਨਾ ਡਰਦੇ।

ਰਾਏ ਕੋਟ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧੀ ਪਿਖੋਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 5 ਅਗਸਤ, 1871 ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀ ਚਾੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 26 ਨਵੰਬਰ, 1871 ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਦਬਾ ਪਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਘਸੀਟ, ਫਾਹੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੂਟਾ ਲੈਣ

ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਚੈਲੰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਤਾ, 'ਬਿੱਲਿਆਂ ਵੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀਂ! ਕਿਸੇ ਜੱਟੀ ਦਾ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਪੇਟ ਗੰਦਾ ਕਰ ਮੁੜ ਆਏ ਕੇ ਆਏ। ਜਦ ਤਕ ਤੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ੋਂ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਜਨਮ ਧਾਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਤੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਨਾ ਜਾਵੀਂ।

ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸਾਕੇ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਚਕਰੀਆਂ ਭਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਹੁਲਾਰੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਕੂਕਿਆਂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਏ, ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 64 ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਵਨ ਨੇ ਬੱਚਾ ਜਾਣ ਛੱਡਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਲਾਂਦਿਆਂ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੀਮਾ ਕੀਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ 17-18 ਜਨਵਰੀ, 1872 ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਤੇ ਬੇਖ਼ੌਫ਼ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸੰਮਤ ਉਨ੍ਹੀਂ ਸੌ ਅਠਾਈ,
ਕੂਕੇ ਮਿਲੈ ਤਬ ਆਈ।
ਜੋ ਬੁਚੜ ਗਊਆਂ ਥੇ ਮਾਰਤ,
ਤਿੰਨ ਕੋ ਸੋ ਸਿੰਘ ਭਏ ਬਿਦਾਰਤ।
ਜਬ ਸਿੰਘ ਸਾਠ ਕੁ ਪਕੜੇ ਗਏ,
ਫੜੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਆਏ।
ਉਨ ਹਿਤ ਹੁਕਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਇਓ,
ਇਨ ਕੋ ਤੋਪਨ ਸੰਗ ਉਡਾਯੋ।
ਜਬ ਇਹ ਹੁਕਮ ਉਨੇ ਸੁਨ ਪਾਇਓ,
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਭਏ ਅਤਿਹੀਆਂ ਹੁਲ ਸਾਇਓ,
ਮੁਖ ਪਰ ਲਾਲੀ ਚੜੇ ਵਧੇਰੇ,
ਗਾਵਤ ਗੁਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚੇਰੇ।
ਦੀਵੇ ਪਰ ਜਿਉਂ ਆਇ ਪਤੰਗੇ,
ਤਿਉਂ ਤੋਪਨ ਦਿਸ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗੇ।
ਉਡੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹ੍ਵੈ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਸਾਰੇ।
ਜਰਾ ਨਾ ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ।
ਇਹ ਹਮਨੇ ਖੁਦ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ,
ਦੇਖਤ ਥੇ ਜੋ ਲੋਗ ਅਪਾਰੇ।

ਦਮਨ ਚੱਕਰ

ਇਧਰ ਸਿੰਘ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਰੰਟ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਬੰਗਾਲ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ (III) 1818 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਲ੍ਹਾਬਾਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਪਹਾੜਾ ਸਿੰਘ, ਹੁਕਮਾ ਸਿੰਘ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਬਰਮਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਅਲ੍ਹਾਬਾਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੰਗੂਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਵਾਲੇ ਬੰਗਲੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਨ, ਅਸੀਰ ਗੜ੍ਹ, ਚੁਨਾਰ, ਮੌਲਮੀਨ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਸਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹਾਂਡੇ ਤਕ ਪੁੱਟ, ਰੁਪਿਆ, ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਸਭ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਪੱਲਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਸਰੇ ਸਿੰਘ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪੋਟਲੀਆਂ ਧਰਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਚੌਕੀ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੂਕੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਮਾਤ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ.... ਕੂਕੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਖ਼ਾਤਰ ਧਰਮਸ਼ਾਲੀ ਵੀ ਜੋੜ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜ ਕੂਕੇ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ੌਰਨ ਤਿਤਰ ਬਿਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Lahore, Dated 26 Feb.

In continuation of Circular No. 47, Memo No. 11 or 23rd Jan. Last ordering of Police to disperse all Kuka (Kooka) assemblies composed of five or more such persons. His Honour the Lt. Governor is pleased to direct that this procedure shall extend to assembly of five or more Kukas held orderly secular meeting places, commonly called Dharamsalas.

Guru Ram Singh 'Kukas'

Page 199

ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਮੁਲਾਜਿਮ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੂਕੇ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਤੇ ਵੀ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੀ ਤੋਪ ਦਾਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਖੁਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਗਰੈਚੂਟੀ ਦੇਵੇ ਜਾ ਨਾ ਦੇਵੇ।

Document No. 56 C 13, IC Confidential No. 773 D/16th, April 1872. Frpm E.C.: Bayley Erg C.S.I. Secty. to the Govt. of India

To

Secty. to the Govt. of the Punjab
In reply to your Letter No. 111D/15th ultimo.

I am directed to state that the Governor General in council is pleased to authorise the dismissal of all the Kukas serving in the Punjab Police and the Lt. Governor is at liberty to act as may by considered necessary in regard to their gratuties on condition that no higher terms are conceded than would be given, if they had been discharged on reduction of their appointments.

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਾਕਾ ਬੰਦੀ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਗੜ੍ਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘਮੰਡਾ ਤੇ ਸੁਖੂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਆਦਿਕ ਝੂਠੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਘੜ ਘੜ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਜਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਟੁਰੇ ਰਹਿਣ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੂਕਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟਾ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪਾਵਿਆਂ ਤੇ ਟਿਕਾ, ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਹੁੱਕੇ ਦੇ ਕਸ਼ ਲਗਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋ ਮੂੰਹ ਆਏ ਬੱਕੀ ਜਾਂਦੇ। Pioneer of Freedom Struggle ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

There were growing wolves at the gate Shri Bhaini Sahib, who showed dreadful red teeth at the passers-by.

ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਟਿੱਬਿਆਂ ਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ। ਜਦ ਕਦੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ, ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਜਲ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ 'ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਐਂਡਦੀ ਕੂਕਾ ਸਿਖਜ਼' ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

The headquarters of Bhaini Sahib were considered to be a breeding place of rebellion.... Every Kooka while visiting his relatives and friends in the near-by village had to inform the

police authorities or the circle in which his village was situated and after reaching the village of his destination had to present himself personally before the officer incharge of the police post of the village concerned. Kookas as well as their gooroos or womanfolk and children underwent all these sufferings. Hardships indignities and humitiation for two generations willingly and smilingly (page XI, XII).

ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਗਵਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਪਿੰਜਰੀ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਜਲੀ ਪਾਉਣ। ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਾਟ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ – ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾਣਾ ਬੜੀ 'ਰਹਿਮਤ ਭਰੀ' ਤੇ ਅਸਰਦਾਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਾਟ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਹਾਸੀ ਉਡਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ 'ਰਹਿਮਤ ਭਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ.... ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਗਲੀ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਊ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਭਦਾ।

Blowing from guns is an impressive and merciful manner of execution. (Lt. Governor of the Punjab 1872)

To apply such term as or Merciful to such punishment is a strange misuse of the language Repugnant to humanity and a punishment unfit to be inflicted y civilised man.

Lord Napter
(A member of Governor
General's Council 1872)

ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਛਾਵੇਂ ਸੁੱਟੇਗਾ ਮਗਰ ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਅੰਦਰ ਉਹ ਫੂਕ ਭਰੀ ਕਿ ਉਹ ਕੂਕਿਆਂ ਹਿਤ, ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨਿਰਦਈ ਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾਣ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਸਾਊ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ, ਜਗੀਰਦਾਰ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੌਮੀ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨੌ ਸ਼ੇਰਵਾਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ।

'ਕਲੇਜਾ ਥਾਮ ਕਰ ਸੁਨਨਾ,
ਦਿਲ ਜਲੇ ਫਰਿਆਦ ਕਰਤੇ ਹੈ।'

ਪਰ ਇਹ ਦਿਲ ਜਲਿਆਂ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਲਹੂ-ਮਾਸ ਦੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤੀ ਨਿਰਦਈਆਨਾ ਰੁੱਖਾ, ਕੋਝਾ ਰਵੱਈਆਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਸ ਆਫ਼ ਵੇਲਜ਼ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਆਪਣੇ ਆਕਾ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਲਾਟ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਕੋਸਿਆ, ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਗਾਲੀ ਕੱਢੀਆਂ, ਤੇ ਲੁੱਚੇ ਲਫੰਗੇ ਤੇ ਭੁੱਲੜ ਕਹਿ ਪੁਕਾਰਿਆ।

ਇਹ ਐਡਰੈਸ ਸਰਦਾਰ ਦਇਆਲ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਨੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ:-

ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦਾ ਚਿੱਠਾ

The hon'ble Lt. Governor of the Punjab

"We the undersigned Sikhs of all classes of Amritsar beg unanimously to submit that we have no connection or sympathy what ever with the Kuka sect, which has recently become notorious. On the contrary we greatly differ from them on the most religious principles. We are happy that the Govt. has adopted most appropriate & excellent measures for controlling this wicked and misguided sect especially as the measures in question are calculated to deter ill-disposed people from committing mischief in future and in the event of any member of this deproved sect, Committing crime to even suspicion falling on people of other sects as happened in the case of murder of the butchers at Amritsar. Moreover the Kookas do not differ from us in religious principles only they may be said our mortal enemies. Since by their misconduct and evil designs, they injured our honour in estimation of the Govt. and well-high levelled with dust, the services performed in 1857, through which we were regarded as well wishers and loyal subjects by the Govt. But as the proverb says "Truth is invulnerable". The Govt. has found out that we had no share in the proceedings of the sect. As regarding the sect as our enemies. We are thankful to the Govt. for their action, which have been adopted, where by the desires of hearts have been fulfilled.

Signed by L- S. Bakhshish Singh Sandhawalia, S. Bhagwan Singh, S. Dayal Singh Majitha, S. Jawahar Singh

Zafarwal, S. Mangal Singh Ramgarhia, Manager of Durbar Sahib, S. Goolab Singh Bhangowalia, S. Ajit Singh Akal Bunga, Bh. Bharat Singh Granthi, Bhai Jassa Singh, Bhai Hira Singh.

ਲਾਟ ਦਾ ਉੱਤਰ

The reply made by the Governor,

D/May 16, 1872

Certain misguided and desperate members of that new sect. have been guilty of the most serious crime. With the most cruel fanaticism, they have murdered sleeping men, women, and children under cover of night. In quest of plunder, they attached the residence of a most respectable chief. Severely wounded his son and his servants. They attempted to seize the town of Malerkotla with the arms and treasures appertaining to the state. For years together during the toleration extended by the British to every form of Divine worship they have secretly plotted against it and under pretence of religious meetings have committed to hatch murder, rape and treason.

He praised these Sikhs for coming out to condemn the action of Kookas, S. Mangal Singh Ramgarhia was given a Khillat at this very Durbar at Amritsar for organising this command performance of course. From documents Book II Guru Ram Singh Kookas. Page 224-225

ਮਹਾਰਾਜਾ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿੱਠੀ

ਬਲਦੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਤੇਲ ਪਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਘੱਟ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਰਾਜ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੇਸਮਝ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੱਟੜ ਤੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੇ ਮਾਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਖ਼ਾਤਰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਸ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨਾਂ ਨੇ ਘਿਰਨਤ ਹਥਿਆਰ ਗਊਬੰਧ ਨਾਲ ਉਕਸਾਇਆ.... ਜਿਵੇਂ 1857 ਵਿਚ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧਾਰਮਿਕ ਭੜਕਾਹਟ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ, ਸੋ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਹਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ.... ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਤਾਂ ਇਹ ਗੜਬੜ ਕਦੇ ਵੀ ਠੰਡੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਬਿਲਾਸ਼ਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲੋਦ ਤੇ ਕੋਟਲੇ ਦੇ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੂਕਿਆਂ ਭੂਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਮਡ ਪੈਣਾ ਸੀ....

ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਮੰਤਵ ਗ਼ਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਮ ਲੋਕ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕੂਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸਮਝਣਗੇ ਤੇ ਸਥਾਨੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨੂੰ ਉੱਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿਰ ਫਿਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ – ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

Book II. Kuka Documents
Page 161-162

ਬਾਬਾ ਗੁਰਚਬਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰੜੀ ਘਾਲ

ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਨੂੰ ਰਗਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਪਾ ਪਾ ਸਿੰਚਿਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੱਖਿਆ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੂਸੀਆਂ ਨਾਲ ਗੰਢ-ਤੁਪ ਕਰਨ ਖ਼ਾਤਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਰੂਸ ਤੇ ਰੂਸੋ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਇਹ 75 ਸਾਲਾ ਗੱਭਰੂ ਪੰਜਾਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਤੇ ਪਸ਼ਤੋ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਕੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਏਧਰ ਉਧਰ ਜਾਂਦਾ। 1 ਅਕਤੂਬਰ 1879 ਵਿਚ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 2500 ਟਾਊਗਸ ਅਤੇ 7 ਚੋਗੇ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਹੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਉਧਰੋਂ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਚੋਗੇ ਲੋਹ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟਾ ਦਿੱਤੇ।

ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ। ਦੂਤੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਰਗ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਲੜਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹੇਠੋਂ ਕੁਤਰਦਾ ਹਾਂ।'

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜਦ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਪੈਗ਼ਾਮ ਲੈ ਕੇ ਰੂਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਸ਼ੌਰ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਦੂਤ ਗੁਲਾਬ ਖ਼ਾਂ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਤੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਇੱਕੋ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗੁਲਾਬ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਤਾੜ ਗਏ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਇਆ। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਮਿਸਟਰ H.M. Durand ਨੇ 19 ਫ਼ਰਵਰੀ 1881 ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ

"To talk of serving Gurcharan Singh's connections with the Kookas seems to me useless. He is Subha and will remain..... so till he dies doing meanwhile all the harm, he can do to us."

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਰੂਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋਲ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੂਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਵਾਤੇ ਰਾਮ ਚਰਨ ਮਾਇਆ ਸ਼ੰਕਰ ਰਾਏ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ, ਸਿਰ ਤੇ ਖਫਣ ਬੰਨੀ ਰੱਖਿਆ।

ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੂਕਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦਮਨ ਚੱਕਰ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। 17 ਮਾਰਚ, 1881 ਨੂੰ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਲੁਧਿਆਣੇ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਲੱਗਪਗ 150 ਕੂਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗੁਰਮਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ। ਪਰ ਕੇਵਲ 39 ਕਾਬੂ ਆਏ, ਬਾਕੀ ਏਧਰ ਓਧਰ ਹੋ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ 504, 505 ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ 1000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਮੰਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ ਉਹ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

1. ਸੂਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ
2. ਮਾਈ ਅਤਰੀ, ਖੰਨਾ
3. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ
4. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ
5. ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ
6. ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ
7. ਭਗਵਤੀ ਪਤਨੀ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ

8. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਨਾਭਾ
9. ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਨਾਭਾ
10, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ
11. ਜੈ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ
12. ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਲੁਧਿਆਣਾ
13. ਰੂਪਾਂ ਰਾਣੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ
14. ਸੂਬਾ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
15. ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
16. ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
17. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
18. ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
19. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
20. ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ
21. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
22. ਚੱਤਰ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
23. ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
24. ਭੋਲੀ ਪਤਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ
25. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
26. ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ
27. ਸੱਜਨ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ
28. ਸੂਬਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
29. ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
30. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਮਲੋਟ
31. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
32. ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
33. ਰਤੋ ਪਤਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ
34. ਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
35. ਦੇਸਾਂ ਪਤਨੀ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ, ਸਰਸਾ
36. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਨਾਲ
37. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨਾਲ
38. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
39. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨਾਭਾ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਥਾਂ ਥਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੁੱਤੇ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਣ ਗਏ। ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮੀਰਮੰਨੂੰ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ,

ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਭਿਅੰਕਰ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਬੀਕਾਨੇਰ ਜਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਅੱਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪਕੜ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ ਕਿ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁੱਚੜ, ਬਾਹਰ ਬੁੱਚੜ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਪੀਣੇ ਕਸਾਈ, ਰੇਗਸਥਾਨ ਵਿਚ ਚਮ ਲਾਹੂ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਮਾਸ ਨੋਚੂ ਗਿਰਜਾਂ।

ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਡੰਡ

ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਟੋਰਿਆ। ਮਗਰ ਚੁਗਲਖੋਰਾਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੇ ਭੜਕਾਇਆ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਵਾਰ ਬਟਨ ਪੁਲਿਸ ਲਿਆ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਵਾਨਾ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪਾਠੀਆਂ, ਧੂਪੀਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਠੋਕ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ 3-3 ਸਾਲ ਕੈਦ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭਮਾਬਦੀ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਰੋਪੋ ਰਾਏ ਸਿੰਘ, ਖਟੜੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ 2-2 ਸਾਲ ਅਤੇ ਧੂਪੀਆਂ ਪਹਿਰੂਆਂ ਨੂੰ 6-6 ਮਹੀਨੇ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਮਿਤ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲੀ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਲੰਗਰ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਸੁਖੂ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਪਾ ਕੇ ਬਾਰ ਬਟਨ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਧਾੜ ਲੈ ਧਾਵਾ ਬੋਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤੋਖਣਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਉਸ ਤੁਕ ਲੈ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਰੰਗੂਨ ਤੋਂ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ.... ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਾਠ ਟੁੱਟੇ ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਮਰਵਨਾ ਲਾ....

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਚਤਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੀ। ਆਇਆਂ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਾਣ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਪੁਲਸੀਆ ਮਗਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਸੀ। ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੰਧ ਦੇ ਬਨੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜਾ ਪਏ। ਇਕ ਪੁਲਸੀਏ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਪਕੜ ਹੇਠਾਂ ਖਿੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰ ਉਹ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦਾ ਗਿਆ। ਹਾਰ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਹੱਥ ਛੁੱਟ ਗਏ ਤੇ ਸਿੰਘ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਅੰਦਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਲਸੀਆ ਹੇਠਾਂ ਧੜਮ ਕਰਦਾ ਡਿੱਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰ: ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਸਰੀਆਂ ਨੂੰ 8 ਦਿਨ ਦੀ ਖੱਜਲ

ਖਰਾਬੀ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਲਈ। ਉਸ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਆ ਜੁੜੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ। ਮਗਰ ਸਮਾਲਕੇ ਦੇ ਸੰਤ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਵੀ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਭੋਗ ਪਾ ਲਈਏ।'

ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਸੁਣ ਸੰਤ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ, ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਮਾਲਕੇ ਆਏ ਤੇ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭੀ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਬਰਨਾਲੇ ਜਾ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਵਾਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੁਲਿਸ ਆ ਧਮਕੀ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾ ਇਕ ਰੇਤਲੀ ਥਾਂ ਜਿਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੰਡਿਆਲੀ ਵਾੜ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ। ਉਪਰੋਂ ਸੂਰਜ ਸਾੜੇ ਹੇਠੋਂ ਗਰਮ ਗਰਮ ਰੇਤਾ, ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਝੁਲਸਦੀ ਜਾਵੇ। ਅੱਠ ਪਹਿਰੀ ਖਾਣ ਲਈ ਭੁੱਜੇ ਛੋਲੇ ਲਿਆਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਕਿਹਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਛੱਕਾਂਗੇ। ਦਰੋਗਾ ਭੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਇਤਨੀ ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੱਢਣੀਆਂ।' ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਆਪ ਤਾਂ ਸਭ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਏ, ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ। ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਣੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਸੰਘ ਬਾਸਰੀਏ ਨੇ ਦਰੋਗੇ ਨੂੰ ਸੰਘੀਉ ਜਾ ਨਪਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਅਲਾਰਮ ਵੱਜ ਗਿਆ। ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਆ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਲੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੱਟਿਆ। ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧਮੋਇਆ ਕਰ ਸੁਟਿਆ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਡਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਣ ਪੀ ਗਏ।

ਭਾਈ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਉਸ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸੌ ਜੁਰਮਾਨਾ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਤੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ, ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ, ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜਾਣ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਵਾਰ ਬਟਨ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲੁਹਾ, ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੀ ਤੇ ਨੰਗੀ ਪੈਰੀਂ ਕੜਕਦੀ ਦੁਪਹਿਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੰਘ ਸਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਪੇਟੰਟ ਗਵਾਹ ਦਲੂ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹਾ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਚਹਿਰੀ 'ਚ ਕਿਹਾ, 'ਜਨਾਬ! ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ-ਮਲੇਛ ਰਾਜ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਰਾਮ-

ਰਾਜ ਹੋਸੀ। ਗਊ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।' ਕੋਈ ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਸਮਝੀ ਗਈ। ਸਭ ਨੂੰ 4 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵਾਕਿਆਤ ਹੋਏ।

ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਰਾਉਣ ਆਏ। ਨਾ ਹਵਨ, ਨਾ ਵੇਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਰਾਗਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਅਰਦਾਸਾ।' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਜੋੜੀ ਮਲੇਆਣੇ ਛੱਪੜ ਵੱਲੋਂ ਆਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਦਾਨ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਉੱਥੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ।

ਕਰੜਾਈਆਂ ਕਰੜਾਈਆਂ

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਟ ਤੋਂ ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਤਕ ਸਾਰੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸਨ ਤੇ ਕੋਈ ਮੌਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੜਕਦੇ ਸੋਢੀ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬੁਟਰ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲਾ, ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ, ਥਾਣੇਦਾਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਰੜਕਾਨਾ ਕਮਾਲਪੁਰ, ਛੀਨੀਵਾਲ ਦਾ ਦਲੂ, ਕਟਾਣੀ ਦਾ ਇੰਦਰ, ਸੁਖੂ ਤੇ ਘੁਮੰੜਾ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ, ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੋਭਾਂ ਲਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਤੇ ਟੰਗ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗਿਆਣਾ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅੜਬੰਗੀ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ (ਪਟਿਆਲਾ) ਧੌਕਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏਪੁਰ ਨੇ ਲਹੂ ਰੰਗੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪਿੱਠੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦਾ ਗੁਪਤ ਗੁਰਮੱਤਾ ਕੀਤਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੜ੍ਹਤ ਨਾਈ, ਪਿੰਡ ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਰੁੜਕੇ ਦੇ ਸਾਹਬੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਸੌ ਜੁੱਤੀ ਮਾਰੀ। ਸਾਹਬਾ ਉਹ ਨੀਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਨਗਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁੱਕੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਥਾਲ ਧੋ, ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ ਰੱਖਕੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਤੇ ਬਾਕੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣ ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਤਾਸੇ ਰੱਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਟੀ ਦੀ ਉੜੇਸ ਨਾਲ ਪਤਾਸਿਆਂ ਸਮੇਤ ਥਾਲ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਵਘਾ ਮਰਿਆ।

ਸ਼ੇਰ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਜਰੇ

ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬੁਚੜਾਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਪਰ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਕਰਮੂੰ ਚੌਕੀਦਾਰ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਕਿਆਤ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਰੌਲੀ ਮੱਚ ਗਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੂਠੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਘੜ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁਬਾਰ ਕੱਢਿਆ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਢੋਰਾ, ਰੁੜਕਾ, ਚੁੰਨੀ ਖੁਮਾਣੋ ਤੇ ਥਲ ਦੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਤੋੜੇ, ਮਗਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਆ ਧਾਵਾ ਬੋਲਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਲੈ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਵੀ ਘੋੜੀ ਭਜਾ ਨਿਕਲ ਚਲਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਪੂਛਲ ਤੇ ਲੱਗੀ। ਸਾਰੇ ਪੁਲਸੀਏ ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਨੱਸ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਹੱਲਾ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸੈਂਢ ਗੱਦਾਰ ਨੇ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆ। ਉਸ ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ, ਗਲ ਮਾਲਾ ਪਾ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਜਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਕੋਸਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਢਾ ਕਈ ਵੇਰ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ ਤੇ ਵਿਸਗਿਆ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਤਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜੀ। ਘਰ ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਉਪਰ ਚਿੱਟਾ ਖੇਸ ਵਿਛਾ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਉਧਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਸਲ ਵੱਜੀ। ਪੁਲਿਸ ਆਈ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦਬੋਚ ਲਿਆ। ਮਾਈ ਦੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜ, ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ। ਬਾਹਰੋਂ ਜੰਦਰਾ ਲਾ ਥਾਣੇ ਵੱਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ। ਉੱਥੋਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣੇ ਬੁਝੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਭੇਜਿਆ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਸਮੇਤ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ; ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉੱਥੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਰਾਮ ਹੀ ਜਾਣੇ। ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਮੁੜ ਵਤਨ ਨਹੀਂ ਮੁੜਿਆ।

ਚੋਰ ਉਚੱਕੇ ਚੌਧਰੀ

ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਚੂਹੀ ਵੀ ਕੂਕੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪੌਂਚੇ ਖੜੇ ਕਰ ਆਕੜ ਕੇ ਖਲੋਂਦੀ ਸੀ। ਉਟਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਭੋਏ ਦੇ ਮਾਲਿਕ। ਪਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਐਰਾ ਗੈਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਚਾਟੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਦਾਦ ਨਾ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣਦਾ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਅੱਗੇ ਰੋਣਾ ਨਾ ਰੋਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅੱਗੇ ਰੋਣਾ ਤੇ ਅੱਖੀਆਂ ਦਾ ਖੋ। ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ। ਪਰ ਫਰਿਆਦ ਕਰਦੇ ਵੀ ਕਿੱਥੇ।

ਵੁਹੀ ਕਾਤਲ, ਵੁਹੀ ਮੁਖਬਤ, ਵੁਹੀ ਮਨਸਫ ਠਹਿਰੇ
ਮਰੇ ਅਕਰਬਾ ਫਰਿਆਦ ਕਰੇ ਕਿਸ ਕੇ ਆਗੇ?

ਜਬਾਨੀ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ

ਇਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਏ। ਵੀਹਵੀਂ ਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੀ ਸੁਣੋ। ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਭਾਈ ਹੁਕਮਾ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਹਾਰ ਵਾਸਤੇ ਮਾਂਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਹਿੰਦੂ ਚੱਕ ਦੀ ਬੀਬੀ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਤਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਰਮੂਲੀਆਂ ਸਫ਼ੈਦ ਪੋਸ਼ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੂਲ ਸਿਘ ਮਾਂਗੇ ਰਾਤ ਰਿਹਾ ਸਿੰਘ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ 'ਆ ਮਿਲ ਭੈਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇਰਾ' ਗਰਮੂਲੀਏ ਦੀ ਕੰਨੀ ਜਦ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗ ਭਬੂਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, 'ਇਹ ਕੌਣ ਏ? ਇਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਗਾੜ ਦੇਵੇਗਾ। ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਕੂਕਾ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।' ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਸਿੰਘ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ ਗਊ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਏਧਰੋਂ ਗਰਮੂਲੀਆਂ ਵੀ ਜੰਗਲ ਮੈਦਾਨ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਗਰਮੂਲੀਏ ਨੂੰ ਸਣੇ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਤੂੰ ਰਾਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਸੈਂ? ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਗ਼ੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਬਾਗ਼ੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋਣ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਹਿਣਾ ਛੱਡ ਦੇ। ਬਾਗ਼ੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।' ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਗੜਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ।' ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਕੁੱਤਾ ਕਰਾੜ! ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ। ਫੜੋ ਮੁੰਡਿਓ! ਬੰਨੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਨਾਲ। ਪਾਓ ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਭੋਣ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੇਖੋ ਨਿਕਲਦਾ ਏ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿ ਨਹੀਂ।' ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਮੁਸ਼ਟੰਟਿਆਂ ਨੇ ਝੱਟ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਗੜਵੇ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿਚ ਘੱਤੇ। ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਿਕਲ ਆਈ।

ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹੋ ਨਿਕਲੇ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ। ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ। 'ਵੇਖ ਲੈਨੇ ਆ ਤੇਰਾ ਰਾਮ

ਸਿੰਘ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇਰੀ ਬੋਹੜੀ' ਸਿੰਘ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਕਸਿਆ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੰਡੀਰ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਗਊ ਪਾਣੀ ਪੀ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਘਰ ਜਾ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਨੇ ਝੱਟ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, 'ਵੇ ਫ਼ੌਜਾ ਸਿੰਘ, ਵੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ। ਜਾਓ ਵੇਖੋ! ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਬੰਨਿਆ ਏ । ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਨ ਉਠ ਨੱਸੇ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਲਲਕਾਰਿਆ 'ਇਸ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਖੋਲ ਦਿਓ। ਕਿਸ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਏ? ਫ਼ੌਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਵੇਖ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਹੋਰ ਹਮੈਤੀ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੁਤਹਿਰੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ, ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਬਿਨਾ ਨ੍ਹਾਤੇ ਧੋਤੇ ਤੇ ਖਾਧੇ ਪੀਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ (ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹਿਮੀ ਸੁਣਾਈ ਸੀ) ਅਜੇਹਾ ਅਨੇਕਾਂ ਘਿਨਾਉਣੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨਾਲ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭਰਿਆ ਹੈ।

ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਸਬਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਆਂਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਲੰਮੀ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਕਿ 'ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੜਕ ਵਿਚ ਠੰਡੀ ਪੈ ਗਈ, ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲੀ ਅੱਗ ਭਾਂਬੜ ਬਣਕੇ ਮੱਚੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਅਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਭ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕੂਕਿਆਂ ਵੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਹ ਤੋਪਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕੂਕੇ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜਦੇ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਕੁਚਲਣ ਹਿੱਤ ਇਉਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ।

1. ਦਮਨ ਚੱਕਰ... ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜਵਾੜਾ ਸ਼ਾਹੀ
2. ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ... ਟੋਡੀ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ
3. ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਇਤਿਹਸ ਵਿਚ ਭੰਨ ਤੋੜ

ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਨਿਮਕ ਹਲਾਲੀ

ਇਹ ਸਭ ਤੋਪਾਂ ਇਕ ਦੂਏ ਨਾਲੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲ੍ਹਾ ਵਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਾਪਿਸ ਪੰਜਾਬ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਖ਼ਤਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ, ਸਰਦਾਰਾਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਸਫ਼ੈਦਪੋਸ਼ਾਂ, ਸੰਗਤਾਂ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਸਵਾਏ ਮਹੰਤ ਅਖਾੜਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਬੂਟਾ, ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸੇਖਵਾ ਤੇ ਧਿਆਨ ਪੁਰ ਦੇ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹੰਤ ਸਭ ਨੇ ਅੰਗੂਠਾ

ਲਾ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਕਿ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗ਼ਦਰ ਮੱਚ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਕਰਦੇ ਵੀ ਕੀ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਲੂਣ ਇਤਨਾ ਰਚ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮਕੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੁੱਠ ਵਿਖਾਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, 'ਤੂੰ ਅਕਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੂੰ ਮਲਕਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਾਸੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ।' ਕੂਕੇ ਵੀਚਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।

ਰਜਵਾੜਾ ਸ਼ਾਹੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਏ ਰਿਆਸਤ ਸੰਗਰੂਰ ਨੇਂ: 1872 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ 300 ਬਰਾੜਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ 'ਕੂਕਿਓ! ਜੇ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੂਕ ਪੁਣਾ ਛੱਡੋ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਖ਼ੈਰ ਖਾਹ ਬਣੋ।' ਪਰ ਕੂਕਾ ਕੀ ਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਕੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ 'ਕੂਕਾਪਨ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿੱਭੇਗਾ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ 'ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਡਾਂਗਾਂ ਵਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮੁੰਜ ਬਣਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁਝ ਪੀਣ ਨੂੰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੰਮਾਂ ਬੱਦੀ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆ ਡੱਕਿਆ। ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਿਨ ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਆਟਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਰਦਾਰਨੀ ਨਰੈਣ ਕੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰ: ਦੀ 120 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਬਤ ਕਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਛੱਡੇ ਗਏ। ਕਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ।।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਜਾ ਖਾਣਾ, ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਖੇੜੇ ਢਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੇ ਇੱਕੋ ਸਵਾਲ-'ਕੂਕਾਪਨ ਛੱਡੋ-ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖ਼ੈਰ ਖਾਹ ਬਣੋ' ਪਰ ਕੂਕਾ ਇਹ ਪੱਟੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ। ਬਸ ਇਸ ਇਨਕਾਰ ਤੇ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਪੁੱਟਿਆ ਤੇ ਭੁੱਖੇ

ਤਿਹਾਇਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ ਨੇ 1975-76 ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਕੂਕੇ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਹੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਬਾਜੇ ਦੇ ਮੁਖੀਏ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ੍ਹਾ ਸਿੰਘ ਸਾਲ ਨੂੰ ਭਰ ਡੱਕੀ ਰੱਖਿਆ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਏ ਪਟਿਆਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਮੋਢੀ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨਿਰਦਈ, ਵੈਲੀ ਤੇ ਪੇਟੂ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਵਧੇਰੇ ਭੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ ਉਤਨਾਂ ਈ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਵਹਿਸ਼ੀ। ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਮੋਤੀ ਬਾਗ਼ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਆਦਸ਼ੇ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਵਿਚਾਰਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁੱਢਾ, ਬਾਲਾ ਅਧਖੜ ਜਵਾਨ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਧਰ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕੂਕਿਓ। ਹੋਸ਼ ਕਰੋ ਤੁਸੀਂ ਤਰਖਾਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਜੀਵਨ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ! ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।'

ਮਗਰ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਕਾਰਗ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, 'ਦੇਵਾ ਸਿੰਆਂ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਈ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਈ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦਿਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਬਿੱਲਿਆਂ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਬਣੋ, ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।'

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਣੇ ਕੱਪੜੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਤੇ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਕੇ ਬੰਨ ਦਿਓ ਅਤੇ ਡਾਂਗਾਂ ਨਾਲ ਕੂਕਾਪੁਣਾ ਕੱਢੋ। ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਨਾ ਛਡੋ ਜਦ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਲਾ ਭੂਤ ਨਿਕਲ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਸਿੰਘ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰੋੜਿਆ, ਕਿਸਮਤ ਦਿਆਂ ਕੋੜਿਆ।
ਸਿੰਘਾਂ ਦਿਆਂ ਫੋੜਿਆ, ਤੂੰ ਬੇੜਾ ਆਪਣਾ ਰੋੜਿਆ।
ਤੇਰੀ ਕਰੜਾਈ ਹੱਸ ਹੱਸ ਭੋਗੀ,
ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਜਵਾਈਆਂ ਜੋਗੀ।

ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਵੀ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਲਈ ਜਤਨ ਕੀਤੇ, ਮਗਰ ਸਿੰਘਾਂ ਇੱਕੋ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ; ਸੰਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਜਾਨ ਜਾਏ ਨਾ ਕੂਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਜਾਏ,
ਸਾਡਾ ਸਿਦਕ ਹੈ ਸਿੱਖ ਅਟੱਲ ਸਾਰਾ।
ਹਿਲ ਜਾਏ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਰਵੀ ਜੇਕਰ

ਹਿਲ ਜਾਏ ਹਿਮਾਲਾ ਅਚਲ ਸਾਰਾ।
ਪਾਣੀ ਸਾਗਰਾਂ ਦਾ ਖਾਰਾ ਹੋਵੇ ਮਿੱਠਾ;
ਬਦਲ ਜਾਏ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸਾਰਾ।
ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨ ਛੱਡਾਂਗੇ ਪੰਥ ਕੂਕਾ,
ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਢਲ ਸਾਰਾ।

ਜਦ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਬਾਕੀਆਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਿਆਲ ਪੁਰ, ਭਦਰਣ ਥਹਾ, ਹਰੀਪੁਰ, ਲੋਹਟ ਬਦੀ, ਧਨੌਲਾ ਸਕਰੋਦੀ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋ ਲੱਗਪਗ 1000 ਕੂਕੇ ਫੜ ਮੰਗਵਾਏ। ਪਿਥੋ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਦਲ ਸਿੰਘ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ‘ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਜਾਓ ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣੋ।’ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਅਜਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਲ ਲੈ ਟੁਰੇ। ਤੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੀਲੀਆਂ ਦਰੀਆਂ ਵਿੱਛੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਦਰੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਘਾਹ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਤੁਸੀਂ ਸਨਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ?’ ਸਭ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਿੰਘ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਆਖਿਆ ‘ਤੁਸੀਂ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸੋਧ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਨੀਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮੂੜ ਕਿਉ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹੋ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖੋ। ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ।

ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦ

ਕਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ? ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ, ਜਿਸਦੀ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਤੇ ਈਸਾਈ ਵੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਥਕਦੇ। ਮਾਈ ਅਤਰੀ ਸਰਖਾਨਾ ਜਿਹੜੀ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਕਤਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਹਾਦਰ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਜਦ ਉਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ

ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, 'ਪਿਤਾ ਜੀ! ਭੈ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ, ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਧਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਤਸੀਹਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ।'

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਨੀਤੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 35 ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਦਮਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਟੁਰਦੇ ਗਏ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇਸ਼ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਲੀਕਾਂ ਪਾ ਗਏ ਸਨ। ਸਖ਼ਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਖ਼ਾਤਰ ਕਈ ਹੀਲੇ ਬਹਾਨੇ ਵਰਤਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਭੁਲਾ ਨਾ ਸਕੀ।

1956 ਬਿਕ੍ਰਮੀ 1899 ਈ. ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਗੜ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਦੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਨਾਲ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪਠੇ ਨੀਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਯੋਗ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਬੜਾ ਮਨ ਖਿੱਚਵਾਂ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਤੇ ਡੀ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤੇ ਬੜੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, 'ਬਾਬਾ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੁੱਖਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਂ 100 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾਗਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ 'ਸਾਹਿਬ! ਇਹ ਲੰਗਰ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਚੀਨੀ ਵਾਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਝੁੱਕੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀ ਲਹਿਰ ਤੇਜ਼ ਹੋਈ; ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧੂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ

ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। 1920 ਤਕ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਸਨ। ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ। ਮਗਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੂਕਾ ਆਪਣੀ ਟੋਰ ਟੁਰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਸੱਜੇ ਨਾ ਝਾਕਿਆ, ਖੱਬੇ ਨਾ ਝਾਕਿਆ; ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨਾ ਮਲਾਏ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਹਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ:-

'ਜੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਸਤੀ ਵਾਂਗ ਸੌ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ, ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ, ਰਾਜਿਆਂ, ਮਹਾਂਰਾਜਿਆਂ, ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਤੇ ਬੈਰਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਅਪਨਾ ਲਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਝੰਡੇ ਫੜਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ।'... (ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਅਗਸਤ 76 (ਪੰਨਾ 8) ਪਰ ਕੂਕਿਆਂ ਨੇ ਜਨ ਨਾ ਧਨ ਦੇ ਆਪਣੀ ਰਿਵਾਇਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਛਿੱਬਕ ਸਾਹਿਬ Advanced History of the Punjab, Page 505 ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਡਰਾਉਣੀ ਰਾਤ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ ਤੇ ਤੂਫਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ, ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਢੂੰਡਾਊਆਂ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਵਲ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਟੁਰੀ ਗਿਆ।'

1920 ਜਦ ਕਲਕੱਤੇ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਪੈਸ਼ਲ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਉਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਲਰਜ਼ਾਖੇਜ਼ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਖ਼ਾਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੇ 50 ਸਾਲ ਦੇ ਝੱਲੇ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 63 ਸਾਲਾਂ ਅਦੁੱਤੀ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਰਸਾਇਆ ਤਾਂ ਨੇਤਾ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਸ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਕੇ ਹੀ 1919 ਦੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਖ਼ੂਨੀ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਬਾਈਕਾਟ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਕੇ ਜੰਗੇ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੜਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਮੋਢੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ।

ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੁੱਠਡੇ ਪਿੰਡ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੈਫਲਦੀਨ ਕਚਲੂ, ਡਾ: ਸਤਿਪਾਲ ਵਰਗੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਇਸ 'ਚ ਧੂਆਂਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੋਲਟੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ 4000/- ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਨਖਤਰੇ ਵਿਚ ਸਕੂਲ

ਵਿੱਦਿਆ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਏ। ਵਿੱਦਿਆ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਤੀਜਾ ਨੇਤਰ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੱਚੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਸਰਕਾਰੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾ ਖ਼ੂਬ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਕੂਲੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਇੰਗਲਿਸ਼ੀਆ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਹਿਤ ਸੰਤਾਂ, ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਦੋਵਾਲ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਸਨਖਤਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ 'ਚ ਸ੍ਰੀਗਣੇਸ਼ ਮਨ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਛੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਦਾ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਥਾਪਿਆ ਤੇ ਤਨਖ਼ਾਹ 30 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ, ਸਕੂਲ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਸਾਕਾ ਵਰਤਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗੀ ਆਸ਼ਰਮ ਸਨਖਤਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਨਖਤਰੇ ਪਿੰਡ ਇਕ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ ਬਣਾਈ ਤੇ 20-21-22 ਕਤਕ (1922) ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾਤੇਵਾਲ, ਜ. ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਸੁਜੋਵਾਲ,

ਸੰਤ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬੂੜੇਡਲੀਏ ਆਦਿਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾ: ਸਤਪਾਲ, ਡਾ: ਕਿਚਲੂ, ਸ੍ਰੀ ਸਹਿਗਲ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਆਏ ਤੇ ਸਨਖਤਰੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਿੱਥੇ ਪੜੇਵੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਾਂਧਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਖੁਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਪੰਡਾਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੌ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਫਿਰ ਉਪਰੋਕਤ ਤਾਰੀਖ਼ਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸੰਨ 1921 ਨੂੰ ਸਨਖਤਰੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਨਾ ਆਏ, ਪਰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲੀਡਰ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੱਪੜੇ (ਮਲਮਲ, ਲੱਠਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਪੜੇ) ਸਾੜਨ ਦੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮੇਂ ਜਿੱਥੇ ਕੱਪੜੇ ਸਾੜਨ ਵਾਸਤੇ ਡਾ: ਸਤਿਪਾਲ, ਡਾ: ਕਿਚਲੂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਉੱਥੇ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਦੀ ਤਾਬੜ ਤੋੜ ਤਕਰੀਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪੱਗਾਂ ਲਾਹ ਲਾਹ ਕਿ ਲੱਠੇ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਤੋੜੋਂ ਖੋਲਕੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਚੌਗਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਇੰਨੇ ਕੱਪੜੇ ਏਥੇ ਸਾੜੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਧੁਖਦੀ ਰਹੀ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ।

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਪੁਲਿਸ ਚੌਂਕੀ ਚੁੱਕੀ ਗਈ

ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਕਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੱਟੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਪਾਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਸਪਾਟੇ ਭੁੱਖੇ ਬਘਿਆੜ ਵਾਂਗੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਦੰਦ ਕੱਢ ਡਰਾਂਦੇ। ਆਏ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਦੇ। ਬਹੁਤਾ ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਘੂਰਦੇ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਲੰਕ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਛਾਉਣੀ ਪਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਜਲਾਲਤ ਨਾਲੋਂ ਕੀ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਗੰਦੇ ਟਿੱਕੇ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਅੱਗੇ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਆਲਿਮ ਜੀ, ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗ ਵਰਾਊ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸੰਤ

ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੂਠੇ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਤ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੇ, ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਲੀਆਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਹੁਣ ਸ਼ੇਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਸਿੰਘ ਫਾਂਸੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਤੋਪਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਡੇ, ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਭੱਜੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੋਂ ਪੁਲਿਸ ਉਠਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁੱਟੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਸੌਣ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਨਾ ਚੁੱਕੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਭਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਗੋਲੀਆਂ, ਲਾਠੀਆਂ ਖਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਡਾ ਸਬਰ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਲਬਾ ਲਬ ਭਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਹਿਲਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਿਆੜ ਹੋਈ ਮੁੜ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸਨਖਤਰੇ ਆਦਿ। ਸਿਆੜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉੱਬਲਦੇ ਲਾਵੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 7500 ਰੁਪਏ ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਡੋਲ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਫੜ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸੂਹੇ ਭੇਜ ਭੇਤ ਲੈਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਮਿਸਟਰ ਬੇਇੰਗ ਸੁਪ੍ਰਡੈਂਟ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਅੱਗੇ ਸੰਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਗੋਰੇ ਨੂੰ ਸਣੇ ਬੂਟ ਲੰਗਰ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਬਿੱਲਿਆ! ਬੂਟ ਲਾਹ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆ। ਅਸੀਂ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀ।' ਅੰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ ਤੇ 1923 ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਚੌਂਕੀ ਚੁੱਕੀ ਗਈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਨ 1927 ਵਿਚ ਮੁਠੱਡੇ ਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 18-19 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਰਅਸਲ ਉਹ ਇਕ ਕੌਮੀ ਤੇ ਵਤਨਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਹੀ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲਸਈ ਪੱਧਰ ਅਥਵਾ ਫਿਰਕੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਨਿਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ ਸਗੋਂ ਉਸ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਨੇਤਾ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 14 ਮਾਘ 1977 ਦੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਈ, ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ:-

ਮੁਠੱਡਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ। ਫਿਲੌਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਅਤੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ

'17 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਵਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਚੌ: ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੈਦਰ ਖ਼ਾਂ ਐਡੀਟਰ 'ਸਦਾਕਤ' ਲਾਹੌਰ ਲਾਲਾ ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਸਹਿਗਲ ਐਡੀਟਰ 'ਖ਼ਬਰਦਾਰ' ਲਾਹੌਰ, ਭਾਈ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ ਐਡੀਟਰ ਸਤਿਜੁਗ ਲਾਹੌਰ; ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਲਲਕਲਾਂ (ਪਟਿਆਲਾ) ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਸਨਖਤਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਏਟੀਡਾਊਨ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਲੌਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਉਤਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਮਤੀ ਫਿਲੌਰ ਅਤੇ ਖਿਲਾਫ਼ਤ ਕਮੇਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੱਜਣ ਖੜੇ ਸਨ। ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਗੱਡੀਓਂ ਉਤਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਅਤੇ ਅੱਲਾ ਹੂ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਅਦਿਭੁਤ ਹੀ ਰੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਭੀੜ ਇਤਨੀ ਸੀ, ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਹਜੂਮ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ਮਹਿਤਾ ਅਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਜੀ ਲਾਹੌਰ, ਮੁਨਸ਼ਾ ਰਾਮ (ਸਵਾਮੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੰਦ ਜੀ) ਸਵੈਰਾਜ ਆਸ਼ਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਲਗਭਗ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 4 ਵਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਫਿਲੌਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਬੜੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਆਪ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਨਾਲ ਖਲਕਤ ਦੀ ਭੀੜ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣੀ ਹੋ ਗਈ। ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਆਪਦਾ ਮੋਟਰ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਉਸ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਕੁਸ਼ਲ ਅਨੰਦ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਲੂਸ ਟਮਟਮਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮੁੱਠਡਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ ਜੋ ਲਗਭਗ ਛੇ ਵਜੇ ਮੁੱਠਡੀਂ ਪੁੱਜਾ। ਮੁੱਠਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਐਡਰੈਸ

ਐਡਰੈਸਯ

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੱਜਣੋਂ, ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਉਸ ਕਿਰਪਾ (ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਆਪਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਦਾ ਆਦਰ ਬਖਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਦਾ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਇਸ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ

ਸਭ ਥੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕੀ ਮੰਤਵ ਹੈ?

ਕੀ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਸਤੀ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਅਯੋਗ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰੀਏ।

ਕੀ ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫੁੱਟ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰੀਏ?

ਪਿਆਰਿਓਂ! ਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਇੱਕਠਿਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਸੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਥਵਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜਨਵਰੀ ਸੰਨ 1872 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਭਾਵ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਿਖੇ ਕਾਵਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਬਾਲਾ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗੇ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰਬੰਸ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼, ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ। (ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲਾਵਤਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਹੈ) ਜੋ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰੇ, ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਣਾਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਔਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲਾਵਤਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਾਰਮਾਹ ਵਿੱਚੋਂ (ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਜਾਲਮਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਔਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ

ਇਸਥਿਤੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਏ ਸਨ) ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜੇਹੜੀ ਲਹਿਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਅਜੇ ਉਹ ਉਸ ਮੰਜਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੀ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਸੰਮਤ 1928 ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਏਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚਰਚਾ ਇਸ ਉਕਤ ਕਥਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹਿਤ ਕਰ ਦੇਣੀ ਅਤੀ ਯੋਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(ਹੁਮਤ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ) ਜਰਨਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ 1872 ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਸਿਹ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਅਸੂਲ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਲਹਿਚ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਹਿਤ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੈ ਸੋ ਇਸਦੀ ਰੌ (ਰੀਤ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬਤ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਲੰਗਰ ਕਰਕੇ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਵੀਰ ਸਮਝਕੇ ਆਏ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਔਕੜ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤ ਉਸਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡੋ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਰਕਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸਵਰਾਜ ਦੇ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਉਕਤ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਮੂਨਾ ਹਨ। ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਤਿਗਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਥਮ ਪੰਚੈਤਾਂ 'ਚ ਫ਼ੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਹੀ ਗੱਲਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 1972 ਈ. ਤੋਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਾਲੀਆਂ 80 ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਰਨ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।)

ਇਹ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ 1872 ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ (ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ) ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਹਿਤ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ

ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੇਵਕ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਜ਼ਾਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਅਖ਼ਬਾਰ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਬੇਦਾਰੀ ਭਾਵ ਜਾਗਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰੀਏ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਰੱਖਿਅਕ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਡੱਟ ਜਾਈਏ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣਾ

ਕੂਕੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। 1857 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਗੋਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ। ਕੂਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਹਿਰਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲੇ ਅਤੇ ਹਰ ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧੂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਲੜਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 31 ਦਸੰਬਰ 1929 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਡੁਮੀਨਨ ਸਟੇਟਸ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਪੂਰਨ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਰਾਜ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੇ ਬੋਲਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਹ ਕਹਿ- ਕੁੱਤੇ ਭੌਂਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਥੀ ਆਪਣੀ ਮਸਤੀ ਦੀ ਚਾਲ ਟੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਗੌਲੀ। ਲਾਹੌਰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਹਿਤ ਜੁੱਟ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮੁਖੀਆਂ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਪੰਡਿਤ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸੱਦੋਵਾਲ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਆਦਿ ਸ਼ੁਭ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਲੜਨ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਹਰੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਕਿ ਸਿੰਘ ਘਾਹੀਆਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਰੋੜੇ ਖੜੇ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਝੰਡੇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਾ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਢੌਂਗ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ,

ਪਰ ਕੂਕੇ ਅੱਗੇ ਅਜੇਹੇ ਫਤਵੇ ਸੁਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਉਹ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਇਸ ਜਲੂਸ ਤੇ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਬਣਾਉਣ ਹਿਤ ਸਫ-ਬੰਦੀ ਖੜੇ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਸਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਸਿੰਘ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਘਾਹੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੂਕਾ ਡਾਕ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਲੂਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਭੇਸ ਬਦਲ ਪੈਦਲ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਏ। ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕੱਤਰ ਵੇਖ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨੇਤਾ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਸੋ, ਭੀਮਸੈਨ ਸੱਚਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਸੈਫੂਲਦੀਨ ਕਿਚਲੂ, ਮੌਲਾਨਾ ਹਬੀਬੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਸਭ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਰਖੇਜ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਮੁਖੀ ਸੌ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੰਗ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਦੀ ਗੜਗਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ-'ਨੱਸੇ ਜਾਣ ਫਰੰਗੀ ਹੁਣ ਕੀ ਵੇਖ ਨੈ? ਉਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਵਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਲੂਸ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਤੇ 1 ਜਨਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸ੍ਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਤਾ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੇ ਜੈ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਗੁੰਜਾਊ ਨਾਅਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। 26 ਜਨਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਜੂਲੇ ਹੇਠੋਂ ਕੱਢਣ ਹਿਤ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਮਾਤਮ ਦੀ ਸਫ ਵਿੱਛ ਗਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਪਤੰਗਿਆਂ ਜਵਾਲਾ ਦੁਆਲੇ ਝੂਅਟ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੂਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ; 'ਨੱਸੇ ਜਾਣ ਫਰੰਗੀ ਹੁਣ ਕੀ ਵੇਖ ਨੈ? ਦਿਲ ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੁਣ ਕੀ ਵੇਖਨੈ?' ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਟੀਮ ਅੰਦਰ ਲਹੂ ਉਬਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭਰੋ ਨਾਅਰਿਆਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਮੁਹਿਮ ਨੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਆਲਿਮ ਜੀ, ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸੱਦੋਵਾਲ, ਸੰਤ ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੂਫਾਨੀ ਦੌਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ

'ਸੁਣੋ ਉਇ ਅੰਨਿਓ ਲੋਕੋ! ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਬਘਿਆੜਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਾੜ ਪਾੜ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਸ ਇੱਲਾਂ ਗਿਰਜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨੋਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ

ਤੇ ਜੂੰ ਨਹੀਂ ਸਰਕਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਊਂਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪਲਸੇਟੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਬੇਗੈਰਤਿਆਂ ਨਿਆਈ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਹਯਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਨੰਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਲੀਂ ਛੱਜ ਛੱਜ ਲੀਰਾਂ। ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਰਮੀ, ਉਹ ਨੰਗ-ਮੁਨੰਗੇ ਢਿੱਡ ਵਜਾਂਦੇ ਫਿਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਆਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੋਹੀ-ਦੋਹੀ ਹੱਥੀਂ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿਤੇ, ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਨਪੁੰਨਸਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਬਣਾਇਆ। ਤੁਹਾਡੀ ਕਪਾਹ ਮਣਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਕੱਪੜਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਿਸਕੁਟ ਬਣਾਕੇ ਆਪ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁੱਕੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਅਚਾਰ ਜਾਂ ਗੰਡੇ ਨਾਲ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੈਦਾਂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ, ਪਰ ਵਲੈਤੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ। ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਬੀ.ਏ. ਬੇਵਕੂਫ਼ ਬਣਨ। ਖਲੋਕੇ ਮੂਤਰਨ ਚੂਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੱਗਣ ਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬੂ ਬਣਨ। ਗੋਰਾਂ 70% ਦੇਸੀ 18% ਕੰਮ ਭਾਰਤੀ ਕਰਨ ਮਲਾਈਆਂ ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰੀ ਡੰਡੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰਿੱਛ। ਤੁਸੀਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਹੂ ਪਸੀਨਾ ਇੱਕ ਕਰੋ। ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋਵੋ, ਡੰਗਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੁੱਟੇ ਰਹੋ। ਖਾਣ ਨਾ ਪੀਣ, ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿਚ। ਤੁਸੀਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ ਲਟਕਦੇ ਹੋ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਣ ਲਈ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ, ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬੰਗਲੇ। ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰੋ ਅੰਤ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡੀ। ਨਾਲੇ ਤੁਹਾਡਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਨਾਲੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਨ। ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਸਕੁਟ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਾਰਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲੇ ਕੋਹ ਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ। ਗੋਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੇਲਾਂ ਗੋਰੀਆਂ, ਕਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰੇਲਾਂ ਵੀ ਕਾਲੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫਸਟ ਸੈਕਿੰਡ ਕਲਾਸ ਡੱਬੇ, ਤੁਸੀਂ ਖੱਚਰ ਪਾਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਮਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਵਰਗੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿਚ। ਜਿਹੜੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਰਹਿਣ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਮ ਕਰੋ। ਚੱਪਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਡੁੱਬ ਮਰੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਇਲਾਜ਼ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਅਦਾਰੇ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਉ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਨਾ ਪਾਓ, ਘਰ ਦਾ ਮੋਟਾ ਖੱਦਰ ਪਾਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੰਡ ਨਾ ਵਰਤੋ। ਘਰ ਦਾ ਗੁੜ-ਸ਼ਕਰ ਵਰਤੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ ਨਾ ਦਿਓ। ਸਭ ਰਲ ਕੇ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵੱਡ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਲਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਰਹੋ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਮੁੜਕੇ

ਦੀ ਥਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਲਹੂ ਡੋਲ੍ਹੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੰਢਾ ਚੁੱਭੇ, ਪੀੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੋ ਕੱਢੋ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਆ ਜਾਣਗੇ।

1930 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਗ਼ੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਮਾਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਿਤ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਅਲਖਾ ਸਿੰਘ, ਉੱਦਮ ਸਿੰਘ ਮੱਕੀ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚਾਟੀਵਿੰਡ, ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ ਉੱਘੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਅਨੇਕਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਅਹੂਤੀ ਪਾਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕਾਊਂਸਲ ਡਿਕਟੇਟਰੀ ਦਾ ਔਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਸ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਈ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਜੋਂ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀ

ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਣਥਕ ਵਰਕਰ ਸਨ। ਆਪ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਤੇ ਮੁੜ ਬੋਲਦੇ। ਸ਼੍ਰੋਤੇ ਬੁੱਤ ਬਣ ਸੁਣਦੇ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਬੀਬੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੁੱਧ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਝਾਤ ਪਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਠਹਿਰੋ, ਬੇਬੇ ਜੀ ਖੜੇ ਰਹੋ, ਪੂਰਾ ਘੰਟਾ। ਜਦ ਲੇਖ ਮੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਉਤ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਖੜਾ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਇਤਨਾ ਕਿਹਾ, ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਏਨੇ ਚਿਰ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਲੈ ਚੜ ਗਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰ ਸਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਸੁਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਪ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੀ ਪਿਕਟੇਗ ਕਰਦੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ, ਖਿੜਿਆ ਮੱਥਾ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਪੰਛੀ ਬਣ ਗਏ, ਲੱਗਪਗ 10 ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਵਾਰ ਕੌਂਸਿਲ ਦੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਬਣੇ ਅਤੇ 4 ਸਾਲ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਵੇਰ 3 ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਏ, ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਪੈਨਸਿਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸਰਦਾਰਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ

ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਵਟਣੇ, ਛੱਕਣ ਛਕਾਣ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਭੰਬੇ ਖੁਰਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਨਿਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਬਦਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ 1930 ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਜੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਦ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭੁਗਤਿਆ, ਸਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਮਦ ਤੇ ਕਾਲੇ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਡਾਂਗਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ।

ਇਕ ਸਮੇਂ 2 ਸਾਲ ਕੈਦ ਤੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਹੋਈ।

ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿਆੜ ਆਏ ਗਏ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਦੋ ਦੋ ਸਾਲ ਕੈਦ ਭੁਗਤੀ।

ਸੰਤ ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨੀਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਤੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰੜਾ ਬੋਲਦਾ ਤੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ। ਆਨਰੇਰੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਮਾਨਾਂ ਵਾਲ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਚੋਲੇ ਭੇਜ ਸਰਦਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਣੋਂ ਰੋਕਿਆ, ਪਰ ਇਸ਼ਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਡੀ ਰਚਿਆ, ਉਹ ਕਦ ਬਾਜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਖ਼ਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪਤਾ ਦੱਸਿਆ, ਨਾਮ-ਭਰੋਸਾ ਸਿੰਘ, ਪਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਈ।

ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਫ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਰੀਗਰ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬਨਾਣੇ ਤਾਜ ਘੜਨ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁੱਜਦਾ। ਇਹ ਕੂਕਾ ਸਜ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ ਗਿਆ। ਡੀ.ਸੀ. ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦ ਦੇ ਤਾਜ ਘੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਉਸਦੇ ਇਨਕਾਰ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਮੁਕਦਮਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਤਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਰੁਅਬ ਵਿਚ, ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਕੁਝ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਊਲ ਜਲੂਲ ਬਕਿਆ। ਸਿੰਘ ਤੁਰਕੀ ਬੁਤਰਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਜਮਾਨਤ ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੋ ਘਰ ਆਇਆ। ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਤੇ ਮੁਤਹਿਰਾ ਘਰੋਂ ਲੈ ਗਿਆ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਇਕ ਜੜ ਦਿੱਤਾ। ਬਸ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵੱਲੋਂ ਘੋਗਾ ਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੂਰਮਾ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਉਸਤੇ ਕਤਲ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣ ਗਿਆ, ਇਕ ਅਣਖੀਏ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ ਤੇ ਝੂਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਬਦਲ

ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਮੋਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਸ ਜੀਵਨ, 298

ਊਧਮ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਮਖੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ, ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਹਵੇਲੀ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਣੀ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੰਤ ਘਰ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਉਹ ਲੱਗੇ ਰਾਖੀ ਕਰਨ। ਜਦ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਉਂ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਏ। ਅੰਤ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਮਕਾਨ ਛੱਡ ਗਏ। ਇਕ ਵੇਰ ਕੁਝ ਚੋਰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਣ ਆਏ, ਅੱਗੋਂ ਚਿਟੇ ਕੱਪੜੀਆਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਖੂੰਡਾ ਹੱਥ ਫੜੀ ਵੇਖ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ। ਇਕ ਦੋ ਵੇਰ ਪਰਤਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ, ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਮਾਈ ਦੇ ਲਾਲ ਲੱਗਭਗ 4 ਸਾਲ ਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਲਾਹੌਰ, ਕਸੂਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਕਟੀ।

ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆੜ ਧੜਲੇਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗੜ੍ਹ ਸਰ ਕੀਤੇ। ਜਦ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਭੇਸ ਬਦਲ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸ ਠਹਿਰਿਆ। ਇਸ ਮਾਈ ਦੇ ਲਾਲ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਾਹ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਅਣਖਾ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ, ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਡਫਰਕੇ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਧਰਤੀ ਧਕੇਲ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਚਵਿੰਡ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈਕੋਟ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ, ਡਾ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਕਰ ਸਨ।

(ਇਹ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਸ ਜੀਵਨ ਭਾਗ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।)

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਹੈ ਵੀ ਠੀਕ। ਇੱਥੇ ਕੌਮੀ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਬਿਨ ਵਿਤਰਕਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਡਾ: ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਕੇ.ਐਮ. ਮੁਨਸ਼ੀ, ਸੈਫੁਲਦੀਨ ਕਿਚਲੂ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਆਦਿ ਚੋਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਬਾਗ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਸਰਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਬੱਬਰਾਂ, ਕਿਰਤੀਆਂ, ਗ਼ਦਰੀਆਂ, ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਜਦ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਇਤਲਾ ਪੰਜਾਬ ਲਾਟ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਤਿਲਮਲਾ ਉੱਠਿਆ, ਤਾਂ ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਮਦ ਰੜਕਾਈ, ਕਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ

ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਪੰਜਾਬ ਲਾਟ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ, ਮਗਰ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1939 ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਉਹ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਵੀ ਲੜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਦੱਸਿਆ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।"

ਸੰਨ 1939 ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਕੂਕਿਆਂ ਘਰੀਂ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਲੇ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਬਿਸਤਰਾ ਗੋਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਪੁੱਜਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨਵੇਂ ਜਾਲ ਲੈ ਆ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਇਆ, 'ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਟੱਕਰ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦਾ ਸਦਕਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮਿਲਾਪ ਦੇ 11 ਸਤੰਬਰ 1959 ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਜਮਾਨੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ.... ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਥ ਮਿਲ ਕਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਦੇ ਆਰਯਾ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤਹਿਰੀਕ, ਦੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ। ਤਸ਼ੱਦਦ, ਮੁਕਦਮੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਜਲਾਵਤਨੀਆਂ, ਨਜ਼ਰਬੰਦੀਆਂ, ਗੋਲੀਆਂ, ਫਾਂਸੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਹ ਰੋਕ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦਾ ਹੀ ਗਿਆ।

ਇਸ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ 'ਕੁਇਟ ਇੰਡੀਆ' ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ 1942 ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਮਿਲਾਪ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰੱਚਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਤਕੜੇ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ 'ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗਊ ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਬੰਦੀ ਖਾਨਾ ਦੇ ਬੰਦ ਖਲਾਸ ਕਰੋ; ਮਹਾਂ ਮਲੇਛ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ; ਕੋਈ ਦੁਖੀਆ ਨਾ ਰਹੇ।'

ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼

ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਹਾਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਲੋਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦਾ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਕਿਸਮਤ ਅਜਮਾਉਣ ਲਈ ਸਿਆਮ ਗਿਆ। ਸਾਧਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਰੰਗ ਲਿਆਂਦਾ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹੋਰ ਵੀ ਬੰਕੋਕ ਗਏ। ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਜੀ.ਐਸ. ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੋ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਉ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵੀ ਨੇਮ ਨਾਲ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਰ ਇਸ਼ਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਡੀ ਰਚਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਲੱਟ ਲੱਟ ਜਗਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਿੱਸੇ ਦੁਹਰਾਂਦੇ 'ਦੇਸ਼ ਕਦ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇਗਾ? ਗਊ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਗਲੇ ਤੋਂ ਕਦ ਛੁਰੀ ਲਵੇਗੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਦ ਹੋਣਗੇ? ਜਦ ਕਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਿਲਜੁਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖਦੇ।'

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਯੁੱਧ 1939 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੁਲਾਟੀਏ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ, ਗਰਮ ਧੜਾ ਤੇ ਨਰਮ ਧੜਾ। ਗਰਮ ਧੜੇ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਸੀ ਤੇ ਨਰਮ ਧੜੇ ਦਾ ਆਗੂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ। ਸੁਭਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਭੇਸ ਵਟਾਕੇ ਜਰਮਨੀ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਤੇ ਬਰਲਨ ਰੇਡੀਊ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧੂਆਂਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਜਨਰਲ ਰੂਮੇਲ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਤਹਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦਿਆਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ ਜਾਪਾਨੀ ਤਾਬੜ ਤੋੜ ਹੱਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸ ਆਫ਼ ਵੇਲਜ ਜਹਾਜ਼ ਡੁੱਬਾ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਘਰੀਂ ਵੈਣ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਪੂਰਬ ਵਲ ਭਾਰਤੀ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਬੋਸ ਪਹਿਲਾਂ Indian Independent League ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਕਤਾਲੀ ਦੇ ਬਾਰਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨੀਂਵ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜਿਹੜੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬੰਦੀ ਹੋ ਇਧਰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੂਹ ਫੂਕਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਜਦ ਸੁਭਾਸ਼ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਡੁਬਕਣੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਪਾਨ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਲਲਕਾਰਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਦਦੇਸ਼ ਸਭ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਹੋ

ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਲ ਬੈਂਕਾਕ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੂਕੇ ਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਲੱਥ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਜਾਣਿਆ। ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲੀ, ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ ਆਦਿ।

ਉਸ ਨਾਲ ਘੁਲ ਮਿਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਇਤਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਮਾਂ ਦੇ ਜਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦੇਂਦੇ।

ਬੋਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਬੈਂਕਾਕ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਦੀ ਵਲਵਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤਕਰੀਰ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲਿਆ। ਬੋਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਰਾਵੋ! ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਦਾਸਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਵੇਲਾ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਭਾਰਤ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੁਟੇਰੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਵੇਖਿਓ ਖੁੰਝ ਨਾ ਜਾਇਓ! ਜਿਹੜਾ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣੇ! ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਉਹ ਕੌਮ ਦੇ ਸਪੂਤ ਹਨ! ਆਓ ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਾਨ ਵਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰੇ।' ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਣ ਪੁੱਤਰ ਭਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਦ ਬੋਸ ਨੇ ਜੈ ਹਿੰਦ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਕਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਜੈ ਹਿੰਦ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉੱਠਿਆ। 21 ਅਕਤੂਬਰ 1943 ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਆਰਜੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤੀ ਗਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਮਾਂਡਰ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਬਣੇ। ਏ.ਸੀ. ਚੈਟਰਜੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਭੋਸਲੇ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼। ਜਨਰਲ ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼, ਜੀ.ਐਸ. ਢਿੱਲੋਂ, ਪੀ.ਕੇ. ਸਹਿਗਲ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੈਨਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉ ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ ਰੈਜਮੈਂਟ ਰਖਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਮਾਨ ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਾਈ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨਤਾ ਜਰਮਨੀ ਤੇ ਜਾਪਾਨ ਨੇ ਦਿੱਤੀ।

ਬੈਂਕਾਕ ਵਿਚ Independent League of Thailand ਕਾਇਮ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਫੂਡ ਐਂਡ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਪਾਗੰਡਾ ਸੇਠ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕ ਸੈਨਾ ਵੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੇਠ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਸਨ। ਇਹ ਸੈਨਾ ਗਲੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਰਾਚੰਗ ਕਰਦੀ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਤੀ ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ ਇਹ ਸੀ:-

ਦਿੱਲੀ ਦਿੱਲੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।
ਹਮ ਬਿਗੜੀ ਹਿੰਦ ਬਨਾਂਵੇਗੇ।
ਸੁਭਾਸ਼ ਦਾ ਯਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ।
ਹਮ ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਅਗ੍ਹਾਂ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀ। ਇਧਰ ਦਿੱਲੀ ਚਲੋ, ਦਿੱਲੀ ਚਲੋ ਦੇ ਨਾਰ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਗਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੇ।

ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦਾ 21-1-43 ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਤਕੜਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਤੇ ਤਜੌਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੋਨਾ ਕੱਢ ਕੱਢ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1944 ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਪੈਸਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇੱਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਕੋਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰ ਫੰਡ ਡੀ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿਆਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਿੱਤ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਹਿੱਤ ਸੋਨਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਅਰਪਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕੀਤਾ।

ਕਿਸਮਤ ਕੀ ਖ਼ੂਬੀ ਦੇਖੀਏ ਟੂਟੀ ਕਹਾਂ ਕਮੰਦ
ਦੋ ਚਾਰ ਹਾਥ ਜਬ ਲਬੇ ਬਾਸ ਰਹਿ ਗਿਆ

ਇਤਹਾਦੀ ਇਹ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਛੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਉਤਰ ਆਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਤੇ ਐਟਮ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤਰਾਹ ਤਰਾਹ ਕਰ ਉੱਠੀ। ਜਾਪਾਨ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣੇ ਪਏ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਲ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਟੋਕਿਉ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹਵਾਈ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਾ ਲੈਂਦਾ ਸੁੈਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਅਹੁਤੀ ਪਾ ਗਿਆ।

ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਤੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਭੋਲਾ ਭਾਈ ਡੇਸਾਈ, ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਆਦਿ ਨੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਤੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਵਖਾਇਆ ਕਿ ਗ਼ੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ੁਰਮ ਨਹੀਂ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਇਹ ਘਰੀਂ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਜਨਰਲ ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼, ਜੀ.ਐਸ. ਢਿੱਲੋ, ਪੀ.ਕੇ. ਸਹਿਗਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਗਏ।

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੋਠੀ ਬੁਲਾਕੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਤੈਸ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਚਾਹੁਣ ਲੈ ਜਾ। ਜੀ.ਐਸ. ਢਿੱਲੋ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਤਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪੜ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਚੜੋ ਤੇ ਖੱਬਿਉਂ ਉਤਰੋ ਮੈਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਿਆਮ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਆਖਿਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਫਾਂਸੀਆਂ ਤੇ ਝੂਲਾ ਲੈਣ ਤੇ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਿਲਿਆ ਵੇਖ ਕਿਸੇ ਜੱਟੀ ਦਾ ਪੇਟ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਰੀਦਾ ਕਰ ਆਏ ਕਿ ਆਏ। ਜਦ ਤਕ ਦੇਸੋਂ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਦਮ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ। ਮੁੜ ਜਨਮ ਧਾਰਾਂਗੇ, ਮੁੜ ਜਨਮ ਲਵਾਂਗੇ ਤੇ ਤੇਰਾ ਬੋਰੀਆ ਬਿਸਤਰਾ ਗੋਲ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਕਮਿਉਨਿਸਟ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਮਾਉ ਮਾਉ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਤੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਕਹਿੰਦੇ।

ਜੰਗ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਾਸਤੇ ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸੇ ਸੋਧੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਦੁਆਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਰੰਤੂ ਕੂਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੁਝਾਰਿਆਂ

ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਕਰਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸੰਗਲ ਤੋੜਨ ਖ਼ਾਤਰ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਤਸੀਹੇ ਝਲਦੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਨਾਇਕ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸੇ ਸੋਧੇ। ਜੰਗ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਦੈਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਿੱਠੂਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਧੂਹਿਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਨ੍ਹਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਟਿਕਟ ਤੇ ਚੋਣ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਨਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੰਬੋ ਤੇ ਸੈਣੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਮੁਜਾਰੇ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਡੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਮਾਨ ਨੂੰ ਪਾਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜੁਲੀ ਜੱਪੀ ਸਾੜ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਵੋਟਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਪਾਓ, ਜਾਉ ਆਖੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਦੇਵੇ। ਸਿੰਘ ਵਧੀਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ, ਪਰ ਵੋਟਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਈਆਂ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਦ ਜਮੀਂਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮੇਣਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਤੇ ਲਤਾੜਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ ਸਭ ਚੋਣ ਲੜਾਈ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਜਬਤ

ਸਤਿਜੁਗ ਨੇ 1939 ਵਿਚ ਸਲਾਨਾ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਲਾਲ ਪੀਲੀ ਹੋ ਉੱਠੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਕੂਕਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੱਚੀ ਤਸਵੀਰ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮੁਮਕਨ। ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਜਮਾਨਤ 1000 ਜ਼ਬਤ ਦੂਸਰੀ ਵੇਰ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਗਊ ਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਮੰਗਦੀ ਏ' ਲਿਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਵੀ 4000/- ਦੀ ਜਮਾਨਤ ਜਬਤ।

ਸ਼ਿਮਲਾ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਜਦ 1945 ਵਿਚ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵੇਵਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੌਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਮਿਸਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ, ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਮਿ.

ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ, ਸ੍ਰ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ, ਸ੍ਰ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਉੱਘੇ ਉੱਘੇ ਲੀਡਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਰਡ ਵੇਵਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਰੱਖੀਆਂ। ਇਧਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਿਤ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਹਿਤ ਪੁੱਜੇ। ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕੀ ਮਾਂਗ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗੀਏ, ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਰੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਲਿਖ ਲਵੋ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ, ਜਦ ਬਰ ਸਰੇ ਇਕਦਾਰ ਆਓ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਇਓ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਯਿਹ ਭੀ ਕੋਈ ਕਹਿਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ।'

ਅਨੋਖਾ ਬਾਈਕਾਟ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਸਿਰ ਕੱਢਵੀਂ ਹੈ। 1941-42 ਵਿਚ ਫ਼ੌਜੀ ਮਹਿਰਾ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਟਾਇਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਭ ਘੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਅੱਗੇ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਘੜੀ ਦੀ ਸੂਈ ਉਸੇ ਚਾਲੇ ਰਹੀ। ਅੱਗੇ ਹੋਈ ਨਾ ਮੁੜ ਪਿੱਛੇ ਹੋਈ। ਆਪਣੇ ਟੋਰੇ ਟੁਰਦੀ ਗਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਡੇਲੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਨੇ 1957 ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਤਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।

ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਆਪ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਪੰਡਿਤ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤਕੜੀ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, 'ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਜੀ ਇੱਕ ਵੇਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਈਏ। ਪੈਸੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਪੁੱਜ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ।' ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬੜੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸ੍ਰ: ਸਾਹਿਬ! ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਵਟਣੇ। ਛੱਕਣ ਛਕਾਣ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਚਾਹੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਤੋਪ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਗਾੜਨਾ

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਹਿੱਤ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਚਲਾਇਆ; ਸਰਦਾਰਾਂ, ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਘਿਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਢਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਚਲਕੇ, ਉਹ ਤੂਫਾਨ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਹ ਊਲ ਜਲੂਲ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜੀਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਇਸ ਨਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਉਹ ਤੋਪ ਦਾਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਕੌਮਾਂ ਸਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੋਪ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਘਾਇਲ ਤਾਂ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਭਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਲਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦਾ ਉੱਠਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਤੋਪ ਲੱਭਣੀ ਕੋਈ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਮਹੰਤ ਜਾਂ ਸੂਬਾਹ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਟ ਦੀ ਅੱਡੀ ਹੇਠਾਂ ਸਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਉਹੋ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਕਾ ਬੁਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸ੍ਰ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਸ਼, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਧੀਆ ਘੁਲਾਟੀਏ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ:-

ਹਾਲਾਤ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਿੱਘਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਕਿ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਕੁਝ, ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਬਿਨਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੱਤਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿਲ ਸਕਦਾ, ਧਰਮ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਬਾ ਸੀ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਸੀ। ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸਨ। (ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ, ਅਗਸਤ 76, ਪੰਨਾ 7)

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਫਤਵੇ ਦਵਾਏ। (ੳ) ਕੂਕਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ (ਅ) ਕੂਕੇ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹਨ। (ੲ) ਇਏ ਨੀਲ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ (ਸ) ਇਹ ਝਟਕਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ (ਹਰ ਇਹ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ (ਕ) ਇਹ ਹਾਲ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਾਹਦੀ ਜਿੰਨੇ ਈਰਖਾ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੇ ਭੜਕਾਊ ਤੀਰ ਸਨ ਸਭ ਦੇ ਨਸ਼ਾਨੇ ਇਧਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ....ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਗੁਣਗਾਨ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ।' (ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ, ਅਗਸਤ 76, ਪੰਨਾ 13)

ਇਹ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਖ਼ਿਆਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਣ ਛਾਣ ਨਿਰਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਿਖਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਕੂਕੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁਡੇ ਲਾਈਨ ਲੱਗ ਜਾਣ। ਫਿਲਹਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਚਣ ਯੋਗ ਹਨ:-

(ੳ) ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਭਾਈ ਬਾਲੇਵਾਲੀ
(ਅ) ਸੌ ਸਾਖੀ
(ੲ) ਰਹਿਤ ਨੇਮ
(ਸ) ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਲਿਖਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਪੈੜੇ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿੱਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਜਿਤੇ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਭਵਿੱਖਤ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਹੱਠ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ। ਜਿਵੇਂ:-

ਅਸਲ ਪਾਠ

ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨ ਹੋਗ।
ਚੌਰਾਸੀ ਜਾਮੇ ਪਹਿਰ ਕੇ, ਪਾਛੇ ਭਇਆ ਅਲੋਪ।
ਸੱਤਰ ਜ਼ਾਮੇ ਭਗਤ ਜਨ, ਚੋਦਹ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਇ।
ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਸੁ ਮਿਲ ਰਹੇ, ਮਨਮੁਖ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ।

ਅਖੇਪਕਾਰੀ

ਜੁਗਰ ਜੁਗੰਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਦੂਸਰ ਹੋਇਆ ਨ ਹੋਗ।
ਚੁਰਾਸੀ ਜਾਮੇ ਪਹਿਰਕੇ, ਪਾਛੇ ਭਇਆ ਅਲੋਪ।
ਚੋਹਤੱਰ ਜਾਮੇ ਭਗਤ ਜਨ, ਦਸ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਇ
ਗੁਰਮੁਖ ਮਿਲੇ ਸੁ ਮਿਲ ਰਹੇ, ਮਨਮੁਖ ਮਿਲੇ ਸਜਾਇ।

ਪਾਠਕ ਜਨ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਚੋਦਹ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਾਫੀਆਂ ਮਿਲੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਮਗਰ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਪੂਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸ੍ਰ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ 'ਕੱਤਕ ਕੇ ਵਸਾਖ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਵਸਾਖ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਂ

ਘਾੜਤ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿਚ ਮੱਤਭੇਦ ਵੱਧਣ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਨੀ ਵੀ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦਿ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੌਸ ਕੀ? ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ੋਸ਼ਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲਾ ਨਾਉ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਜੇ ਬਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਕਿਵੇਂ! ਜੇ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜਿਤਾ ਦੇ ਗੋਸ਼ਟ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ! ਭਲਾ ਜੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਤੇ ਕਲਿਪਤ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕਲਿਪਤ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ 'ਸੱਤਰ ਦੀ ਥਾਂ ਚੁਹੱਤਰ' ਕਰਨ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੋਈ ਕਿ ਇੱਕ ਝੂਠ ਨੂੰ ਛੁਪਾਣ ਲਈ ਸੌ ਝੂਠ ਬੋਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੌ ਸਾਖੀ

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਭਵਿੱਸ਼ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ, ਫਰੰਗੀਆਂ ਬਾਰੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਚਰਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੋਥੀ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਨਿਰੇ ਗਪੌੜ ਸੰਖ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਗਾੜਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਗਈ।

ਕਪੇ ਫਰੰਗੀ ਹਾਨਿ ਦੀ ਕਰੇ ਮਲੇਛੀ ਹਾਨਿ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਥਾਈਂ ਫਰੰਗੀ ਦੀ ਥਾਂਏਂ ਪਠੰਗੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਜੀ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰ: ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਫਸ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਨ। ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿੱਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤਰਤੀਬ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਜੀ ਪਾਸ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ ਮਲਤ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਰਹਿਤਨਾਮੇ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਅੱਗੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ। ਪਰ

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉ ਹੇਠਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਏ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ, ਪਰਗਟ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ
ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਬਚਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨਯੋ ਗਰੰਥ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰ: ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੀ ਰਾਏ ਦਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪੰਨੇ 596 (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ 1960) ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:-

ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਬੇਨੈ ਗੁਰੂ, ਮਨ ਮਹਿਕੀਆ ਬਿਚਾਰ
ਬੋਲਿਆ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਮੂਰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ।

ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦਾ ਸਾਲ ਹੈ:-

ਸੰਮਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸੌ ਭਏ, ਬਰਖ ਬਵੰਜਾ ਨਿਹਾਰ
ਮਾਘ ਵਦੀ ਤਿਥਿ ਪੰਚਮੀ, ਵੀਰਵਾਰ ਸੁਭ ਵਾਰ।

ਪਾਠਕ ਜਨ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ 1752 ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਨ। ਕਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਮਤ 1752 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਪਧਾਰੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਵੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਖਾਲਸਾ

ਇਸ ਪੁਰਸਕ ਨੂੰ ਮੁਆਲਫ ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੱਲਾ ਅਤੇ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀਆਂ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ:-

ਸਹੀ ਸਹੀ ਸਰ ਭਾਂਤ, ਤਾਤੇ ਪਜਹਿ ਉਮੈਦ
ਪ੍ਰਗਟੀਯੋ ਜ਼ੋ ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ; ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਿਸ ਖੁਰਸ਼ੈਦ।

(ਮਾਸਕ ਸੀਸ ਗੰਜ, ਅਪ੍ਰੈਲ 1971, ਪੰਨਾ 6)

ਪਰੰਤੂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਰੁੱਧ ਜਹਾਦ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਬਾਉ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਵਰਕ ਤੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਰੀਰ ਕਰ ਪੱਲਾ ਛੁਡਾਇਆ:- ਉਹ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇਗਾ। ਅਸਲ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਹਨ ....ਜਨਾਬ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਆਗੇ ਗੁਰੂ ਲਫ਼ਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸਦਾ ਫਲ ਕੀ ਮਿਲਿਆ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ, ਜਿਸਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਸਹੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸੀ.ਸੀ. ਗਲੈਂਡ ਸਟੋਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਬਾਲਾ, ਐਫ.ਐਚ.ਆਰ. ਡਰੂਆਂਡ ਮੇਜਰ ਕੰਟੀਜੈਂਟ ਸਟੇਟ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰਿਤੱਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਛਪਵਾਉਣ ਹਿੱਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਭਲਾ ਲੋਚਕ ਹਨ। ਉਹ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਨੇ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ, ਜਦ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜੋਬਨ ਦੇ ਪਲਿਤਣ ਛਾ ਰਹਿ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿੱਤ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵਿਗਾੜਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਦੇ ਬੀ ਬੀਜਣੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਵਿਖਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀ, ਜਦ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਤਵਾਰੀਖੀ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਦਲੀਲਾਂ ਅੱਗੇ ਦਮ ਤੋੜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਕਿ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੂਕੇ ਢਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ-ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਮਾਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਘਾੜਤ ਚੁੱਕ ਘੜੀ ਕ ਦੀਖਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਈਂ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਸਾਈਂ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਵੀਰ ਇਕ ਜਬਾਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਈਂ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਮਗਰ ਜਿੰਨ੍ਹੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੀ ਚਾਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕੋਰਸ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕੂਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਏਗਾ

ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਾਈਂ ਜਵੇਹਰ ਮਲ ਜੀ ਦੱਸੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ:-

ਬਾਲਕ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਮ
ਯਦੀ ਨਰ ਨਾਰੀ ਲੈ ਅਪਾਰੀ ਭਵ ਤੈ ਤਰੇ।
ਔਰ ਇਲਹਾਮ ਕਰਤਾਰ ਕਈ ਬਾਰ ਦਯੇ
ਨਾਮ ਦੈ ਉਧਾਰ ਕਰ ਜੀਵਨ ਕਾ ਤੂੰ ਖਰੇ।
ਐਪ ਗੁਰ ਦਸਮ ਦਰਸ ਦੈ ਜੇ ਕਹਿਓ ਤਾਹਿ
ਮੇਰੋ ਅਵਤਾਰ ਐਸ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹਵੈ ਭਰੇ।
ਯਾਹਿ ਹਿਤ, ਤਾਹਿ ਨਾਹਿ ਔਰ ਕਾਹਿ ਮਾਹਿ
ਨਿਜ ਸਕਤਿ ਸਖਾਈ ਗੁਰਵਾਕ ਢਿਬ ਥੇ ਧਰੇ।

ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮਲਬਾ ਵੀ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਈ ਟੋਡੀ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਵਾ ਨਰਕੀ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਘਾਹ ਲਈ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਕੂਕਾ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ, ਦਿੱਲੀ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਯੂ.ਪੀ., ਬੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ ਆਦਿ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਥਾਈਲੈਂਡ, ਅਫਰੀਕਾ, ਯੂ.ਕੇ. ਤੇ ਕਨੈਡਾ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗੀ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 1857 ਵਿਚ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ, ਉਹ 90 ਸਾਲਾਂ ਉਪਰੰਤ ਸਫ਼ਲ ਹੋਇਆ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਹਿੱਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਨ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਇਹ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਲੀਕੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਅੰਤ 1947 ਨੂੰ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਨੂੰ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਘਰ ਘਰ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਏ।

ਕਦੇ ਨਰਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੋ!

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ,
ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲਦਾ ਹੈ।
ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
ਦੁਕਾਨ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ,

ਕਿਸਾਨ ਵਾਹੀ ਕਰਦਾ ਏ,
ਫਸਲ ਸੋਕਾ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜਾਂ
ਹੜ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਏ।
ਪਰ ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਨਰਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੋ।
ਚੜਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੋ।
ਭਜਨ ਕਰੋ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ,
ਫਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਣਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

